

ЈЕДАН ИНТЕРЕСАНТАН НАЛАЗ СА ИСТОЧНЕ НЕКРОПОЛЕ СКУПА

Новембра месеца — 1974. године, приликом регулације леве обале реке Вардара, извађени су из корита два камена споменика: надгробна стела са грчким натписом и дејчи саркофаг¹.

Споменици о којима ће овде бити речи пронађени су на растојању од два до три метра један од другог а на удаљености 200—300 м јужно од данашње биолошке лабораторије Пестициди при фабрици ОХИС, у атару источне скупске некрополе. Тачније то би био њен јужни део.

1. Надгробна стела грађена од обичног кречњака, витког је облика са заобљеним ивицама и обрађеним бочним странама (сл. 1).

Њене димензије износе: 212 x 64 x 18 см.

У свом горњем делу она се завршава полукружно са по једном пластичном акротеријом на крајевима и веома лепо урезаном шишарком постављеном у централном делу овог полукруга, на његовој бордури.

Стела је прилично очувана сем доњег десног угла, који је косо одломљен, а такође знатно је оштећена десна акротерија и део ивице испод ње.

Незнатно удубљено поље фронтоне прати облик завршетка стеле или боље рећи њеног горњег дела, а исти има форму нише. У њему су на пластичан начин представљени следећи предмети симболичног карактера: централно место заузима жртвеник који би указивао на обављање обреда у част покојника, и на њему лево луцерна овалног тела, вертикалне дршке и заобљеног кљуна, окренута надоле према жртвенику затим један нејасан предмет и десно од њега, изгледа, змија обавијена око једног стубића. Изнад свега овог плитко је урезана змија у покрету с десна на лево, представљена целом својом дужином, јер се њен реп завршава изнад десне акротерије (сл. 2). Приметно је такође да су још две змије плитко урезане на самом почетку натписног поља са главама окренутим

¹ Радове на регулацији реке Вардара изводило је предузеће „Пелагонија“ из Скопља. Од стране овог предузећа одмах је био обавештен Музеј града Скопља и Градски завод за заштиту споменика културе. Стручни претставници ових двеју установа учинили су потребан увид постојеће ситуације на терену а потом су споменици пренесени у лапидариум Музеја града, где се и данас налазе.

Сл. 1

Сл. 2

једна према другој и према словима, као и још једна испод натписа. Представа змије у фронтону имала је свакако симболичан карактер, док у натписном пољу вероватно само улогу декорације. На овом месту задовољили бисмо се само тиме да подвучемо хтонски карактер змије.

Узгред да напоменемо да је према досадашњим налазима на нашој територији змија веома ретко представљана на споменицима ове врсте.

Благо удубљено натписно поље веома је лепо уоквирено вишеструком профилацијом и има димензије: 75 x 46 см.

Натпис садржи 7 редова. У натписном пољу он почиње завршетком имена које се налази у појасу између фронтоне и натписног поља. Слова су дубоко урезана, висока и не много уједначених димензија. Највеће слово достиже висину 8 а најмање 5 см. Такође растојање између редова није подједнако (сл. 3).

Натпис гласи:

Ἰουλία
Ὀλυμπιάς
ἑαυτῇ
καὶ τέκνοις
μνείας
χάρυν

Сл. 3

Из натписа сазнајемо да споменик подиже Јулија Олимпија себи за живота и својој деци за спомен. Мада својом садржином натпис изгледа веома једноставан, ипак он је значајан.

Лично име *Ὀλυμπιάς* указује на страно порекло из неке области прожете грчком културом, као и натпис, писан на грчком језику, јер су Скупи у античко време припадали територији латинског језичког подручја. Латинске гентиле, међутим, заједно са грчким личним именом, говори да је Јулија Олимпија из породице која је припадала слоју ослобођеника.

Споменик највероватније потиче с краја I в. н.е. За раније време говори и облик неких слова, као и луцерна, која типолошки припада приближно овом периоду².

2. Као што смо на почетку рекли, други споменик је камени деџи саркофаг.

На обалу реке прво је био извађен поклопац а потом циста (сл. 4 и 5).

Двосливни поклопац има просте акротерије на угловима, од којих су механизацијом незнатно оштећене две, супротне у дијагонали.

Монолитна циста на свом горњем рубу имала је пластично удубљење (жлеб), на које врло добро наседа ивица доњег дела поклопца. Средине чеоних страна цисте и поклопца биле су причвршћене једна за другу железним спојкама.

Укупна димензија саркофага заједно са поклопцем износи: 122 x 62 x 65 см.

У цисту је продро речни муљ који је помешан с остацима спавеног детета, старог 10—12 година. Од гробних прилога затечен је један црвено печен керамички крчаг, лоптастог тела, ниског прстенастог дна, кратког и тесног врата који је прстенасто проширен на отвору. Дршка недостаје, али се запажају трагови где је спајала средишњи део врата са раменом. Постојао је још један бронзани предмет који је страдао у пожару, па се стога његов облик не може одредити.

Саркофаг по својој форми представља упрошћену варијанту малоазиског типа, који доминира у источној половини Царства и у балканским провинцијама, а честа је појава на скупској територији³.

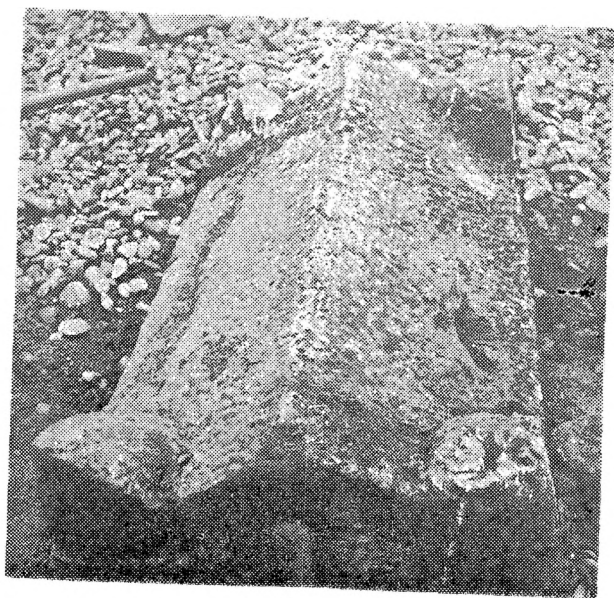
Појава саркофата на овој територији констатована је још у рано римском периоду⁴. Наш примерак по форми идентичан је са саркофазима који су откривени на улици Партизанској у Скопљу и са саркофагом из источне Скупске некрополе, који је откривен као гроб 109. На основу гробних прилога И. Микулчић датује их у крај I и евентуално почетак II в. н.е.⁵. Такође се може рећи да је на Скупској територији, у односу на друге области СР Македоније, регистрован знатан број саркофага, а исти су откривени археолошким

² H. Goldman, *Excavations at Gozlu Kule, Tarsus, New Jersey* 1950, 63.

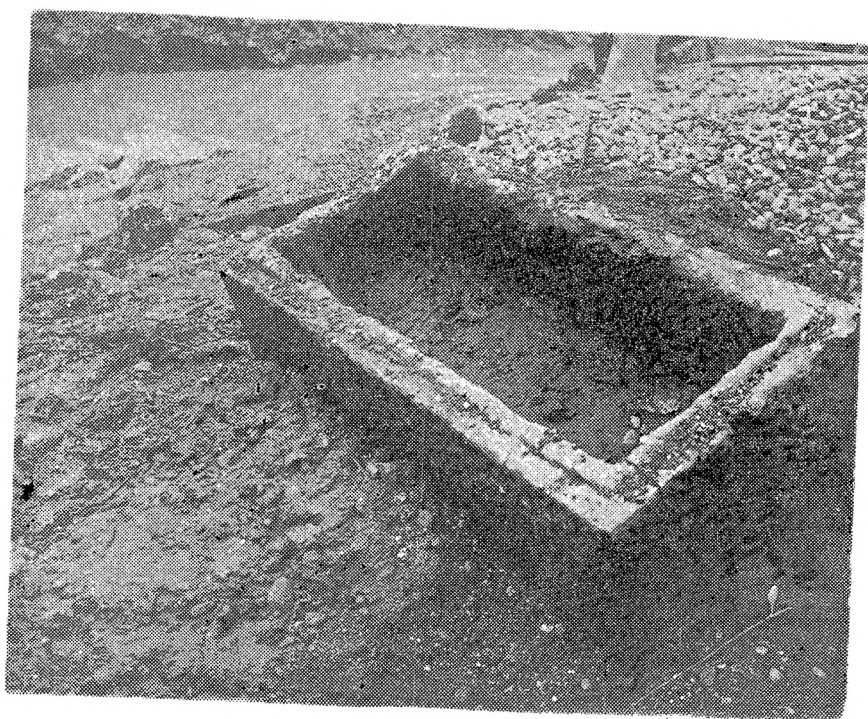
³ Т. Герасимов, *Антички саркофази оџ Огесос*, Известија на Н. музеј Варна, кн. V (XX) 1966, 60—64.

⁴ И. Микулчић, *Рано римски скелетни гробови из Скуја*, Старинар XXIV—XXV, 1973/74, 93, с. 22.

⁵ Ibidem 93 и 95.

Сл. 4

Сл. 5

истраживањима, а и као случајни налази. Систематским истраживањима источне скупске некрополе 1970. и 1971. године, откривена су 4 и констатована два до три, који су били још раније пронађени⁶. У непосредној околини града *Скупи* отривено је још девет и сви су углавном малоазијског типа⁷. У 1969 години у Партизанској улици приликом изградње једне станбене зграде откривена су још 3 саркофага. Исти су без сумње сачињавали породичну некрополу. Један од њих је децји⁸.

Саркофази су регистровани такођер и на следећим местима подручја данашњег града Скопља: Кисела Вода, Влае, Тафталице II, Гази Баба), а такође и на подручју Бардовци⁹. На другим подручјима СР Македоније изненађује њихова ретка појава судећи по малом броју досада познатих примерака. Засада су нам познати примерци из Хераклеје¹⁰, Прилепа код Прилепа¹¹ и Марвинаца.

О свим горе наведеним налазима детаљније говори Микулчић приликом обраде касно римских гробова у Скупима¹².

Са сигурношћу се може рећи да саркофази као гробна форма у првом реду одржавају висок економски степен умрлих, док њихова бројност на скупској територији даје индиције да су највероватније постојале локалне радионице у којима су исти били израђивани.

Скопје.

Душанка Кораћевић

RÉSUMÉ

Dužanka Koračević: UNE DÉCOUVERTE INTERESSANTE DE LA NÉCROPOLE EST DE SCUPI

En automne de l'année 1974, à l'occasion de travaux de régulation du Vardar, on a découvert deux monuments en pierre appartenant à la nécropole est de Scupi.

Le premier, plus importante est une stèle à inscription grecque, érigée par Julia Olympia pour elle même et pour ses enfants. Le monument appartient au Ier siècle de n. è.

Le second monument est un sarcophage en pierre appartenant à une variante simplifiée du type de l'Asie Mineure. Les sarcophages de ce type sont communs sur le territoire de Scupi. Ils appartiennent pour la plupart à la période impériale ancienne.

⁶ И. Микулчић, *Доцноримски гробови од Скупи*, Годишен Зборник на Филозофскиот факултет — Скопје, книга 26, Скопје 1974, 111.

⁷ Ibidem 112.

⁸ В. Сандев, *Нова Македонија*, Скопје, 25.V.1969 год.

⁹ И. Микулчић, *op. cit.* 112. Овде је наведена и друга литература.

¹⁰ И. Микулчић — П. Мачкиќ, *Камена илустрација* — Каталог на антички предмети од Хераклеја, Хераклеја I Битола 1961, 54;

¹¹ Н. Вулић, *Ископавања код Прилепа*, Споменик, 71, 1931, 174—176.

¹² И. Микулчић, *l. c.*, 111 и 112.